

Gezin Suurmond verstrooid (1686)

(3) Jacques III

Jammer genoeg konden we nog niet achterhalen of *Jacques III* (geb. 1669) alleen, dan wel met **vader Jacques II en moeder Anne de le Hays** in Veere terecht kwam. Daar gaan we wel van uit. We vonden indirecte gegevens waaruit we opmaken dat vader Jacques II met, of na, zus Madeleine II in Veere zal zijn gekomen. Zie: *Suurmonds verstrooid en Madeleine*. Het blijft onzeker wanneer en hoe hij uit Frankrijk in Veere aankwam, waar hij zijn intrek vond: in een herberg, of een 'logement' bij burgers? Hopelijk kunnen we die leemte een keer opvullen!

Overigens, wat is er een verschil in gegevens. In het archief van het Franse Arras vonden we veel huwelijksakten. Die onthulden details over huwelijken: wie de ouders waren, welke giften men meekreeg, etc. In Zeeland vonden we in onze tijd geen huwelijksakten. Vóór Napoleon werden er geen huwelijksakten, ook geen overlijdensakten uitgeschreven. In boeken en lijsten vind je slechts korte notities. Het Zeeuws archief te Middelburg heeft prachtig materiaal. Daar zijn de documenten van notarissen in Middelburg helaas verloren gegaan met de ellendige stadsbrand in mei 1940. We zijn er aangewezen op weesboeken, notulen etc. om bijzonderheden op te sporen!

Hoe meer we weesboeken van Veere en Koudekerke, allerlei rechterlijke documenten, schepenboeken van Koudekerke en Gapinge, notulen en kerkregisters uitplozen, des te boeiender werd het beeld van onze *Jacques III*.

Hij was nogal mobiel! Misschien door zijn vlucht op jonge leeftijd? We treffen hem in Veere, Serooskerke, Koudekerke en Gapinge.

(Illustr. van Gapinge met de vliedbergen rond 1700, in: *Landschapsatlas van Walcheren*, K. Bos en J.W. Bosch, p. 61; De bochtige weg van Gapinge naar Veere loopt over de oude kreekrug, de belangrijke verbinding tussen Veere/M'burg).

We komen er op terug als het erom gaat waar Jacques III zijn laatste jaren doorbracht! De mobiliteit van onze Jacques kan het beeld dat historici schetsen, een beetje bijstellen. Velen nemen namelijk aan dat 'gewone mensen' destijds weinig mobiel waren, vooral honkvast!

Graag brengen we Jacques' omzwervingen en ontwikkeling in kaart. Was er in het archief aan de Vlissingse Hellebaardierstraat en in het Zeeuws archief te Middelburg iets te vinden? Dat was afwachten; elke keer was het spannend zodra we een oud boek openden! Archiefwerkers zagen ons vaak komen. Ze kennen ons langzamerhand wel! Behulpzaam attendeerden ze ons erop dat er veel materiaal is verdwenen, door overstromingen, oorlogen, branden, etc.! Toch konden ze desgevraagd veel boeken en papieren uit het magazijn tevoorschijn halen. Soms waren het zware, grote folianten! Bijvoorbeeld de Overlopers die in Veere bewaard zijn: dikke perkamenten, registers met namen van land- en boerderij-eigenaren binnen gebieden die lagen tussen de diverse watergangen van Walcheren. We deden er onze winst mee!

We volgen dus Jacques III op zijn beweeglijke levensreis. Gelukkig levert spuurwerk genoeg op. Hij laat zich in Zeeland steeds Jacob noemen maar zijn achternaam werd tot aan zijn levenseind op de Franse manier als 'Surmon' geschreven! Daarom houden we het voorlopig op *Jacques*!

In Serooskerke

Een verrassend levensteken van hem vonden we toen we de kerkregisters van Serooskerke bekeken. Daar stond zijn naam: **Jacques Surmon**! Op 21 mei 1702 presenteerde hij zich bij de Nederduitsch Gereformeerde kerk te Serooskerke met een attestatie van de Waalse gemeente te Veere. Dit is opmerkelijk. Want ten eerste viel de zorg voor Franstaligen voor rekening van de Waalse gemeente te Veere. Hij bleef dus binnen het bereik van deze gemeente en de predikant en hoefde daarom niet met attestatie te vertrekken. Bovendien valt de datum op: 1702. Hij woonde er toen al enkele jaren. Want in 1699 wordt er zijn oudste zoon geboren.

Liet hij het Franse milieu achter zich? Het lijkt erop! De Nederlandse preektaal en liturgie zal hij zich eigen hebben gemaakt. Hij leerde er een meisje kennen: *Cijntje (Xijntje of Josijntje) Adriaanse de Lange*. Of was het gewoon Sientje? Wie was zij?

Haar vader Adriaen Guillaems de Lange, in Vrouwenpolder geboren omstreeks 1638 als zoon van Guillaem de Lange, ging in Zoutelande 19 april 1664 in ondertrouw met haar moeder Tanneken Jans Sisau(x), geboren in Westkapelle, ongeveer in 1639. Zij was een dochter van Jan Sisau(x) en diens tweede vrouw Adriaentje Adamse Bastijnck. Deze Jan Sisau (dus Cijntjes opa van moederszijde) was in het Vlaamse Belle (nu België) geboren in 1599. Spaanse vervolging dreef hem naar Westkapelle, waar hij 16 november 1668 overleed. Door haar opa had onze Zoutelandse Cijntje dus connectie met het hugenotenverleden.

Onverwacht treffen we haar naam in het lidmatenregister van Koudekerke. Cijntje is 7 juni 1693 aldaar “aengecoomen” uit “Soutelande”, haar geboorteplaats.

We denken dat ze in Koudekerke werk vond op een boerderij als melkmeisje, of in een huishouding. Het is immers “Anne-Liesjesdag” geweest: per 1 mei veranderen jongens en meisjes van de Middelburgse ontmoetingsdag hun halfjaarlijkse baan (zie: *voorouderverhaal 2 en 3*). Het droge kerkregister van Serooskerke vertelt dat zij 26 mei 1696 een attestatie van Koudekerke inlevert in Serooskerke. Vindt ze vanuit Koudekerke in dit dorp werk?

Ze is in ieder geval een van de jongeren die gemakkelijk van dorp verandert. Even later, het is 1704, verhuist ze al weer. Ze gaat terug naar Koudekerke. Opnieuw levert zij haar attestatie in zo lezen we in de registers.

En dat doet onze Jacques ook! Eerst in 1702: van Veere naar Serooskerke. Daarna in 1704 van Serooskerke naar Koudekerke. *Cijntje en Jacques* houden zich dus keurig aan kerkelijke regels. Of is er een bijzondere reden waarom ze netjes de kerkgewoonten in acht nemen?

Een gezin?

Er is inderdaad iets gebeurd! Hun eerste kindje: **Adriaan Surmont** dient zich aan. Hij wordt te Serooskerke op 8 november 1699 gedoopt. Doopgetuigen zijn Jan Adriaanse, ongetwijfeld een oom, en Tanneke Sisau, moeder van Cijntje. Niemand uit het gezin van *Jacques II* is dan opvallend genoeg aanwezig. Heeft Jacques III weinig contact met tante Madeleine II in Veere? Zij woont toch in de buurt? En waar is *vader Jacques II*? Wat is trouwens de huwelijksdatum van *Jacques Surmont en Cijntje Adriaense*? We weten het niet, jammer!

Waarom vraagt hij in 1702 eigenlijk zijn attestatie aan? Dat was toch niet nodig als hij in Serooskerke woont? Het dorp valt onder de Waalse kerk van Veere. Het behoort tot haar “bailleul” of kerkgebied. Jacques verhuist dus kerkelijk, maar pas in 1702. Kennelijk vanwege zijn huwelijk en waarschijnlijk laat hij zijn Franse milieu nu achter zich. Dat spoort althans met het vervolg, al klinkt de naam van Sijntje’s vader ook een beetje Frans: “Guillaems”, of zoals ze in Koudekerke in 1693 achter de naam van Cijntje Adriaens noteren: “Juliams”; breeduit geschreven: Adriaen Guillaemse de Lange.

Niet lang blijven ze in Serooskerke. In 1704 vertrekken *Jacques en Cijntje* naar Koudekerke met attestatie van de Nederduitsch Gereformeerde kerk te Serooskerke. Althans, ze zijn in

Serooskerke apart uitgeschreven. Slaan we de registers van Koudekerke op, dan zien we hen samen genoemd: “Jacques Surmont met sijne vrouw” is 7 september 1704 gekomen. Daar ging *Jacques III* een mooie toekomst tegemoet. Maar dat wist hij uiteraard nog niet! Steeds vaker laat hij zich *Jacob* noemen. Dat nemen we nu van hem over! Vond hij verhuizen een spannende aangelegenheid, of was hij dat vanuit Frankrijk zo gewend dat hij zich flexibel kon aanpassen: van Veere naar Serooskerke en verder naar Koudekerke! En dat in een paar jaar tijds!

In Koudekerke

In hun nieuwe woonplaats zullen *Jacob III en Sijntje* met hun eersteling *Adriaan* een huis hebben betrokken. Of kregen ze bij moeder Sisaux onderdak? Het duurt tot 1709 voordat de tweede wordt geboren: dochter Anna op 1 april 1709; 4 april wordt zij gedoopt. Zus Marie Surmont en haar man: zwager Jan de Koster uit Sint Laurens, zijn doopgetuigen.

Tussen haakjes: anders dan in latere (onze?) tijd hielden vrouwen na een huwelijk haar eigen (meisjes)naam. Ze blijven gewoon Sisaux, Surmon etc. heten!

We nemen aan dat Jacob werk vond op een boerderij. Hij stak zijn handen uit de mouwen, blijkt later. Men vertrouwde hem. Dat komt tevoorschijn in het feit dat hij na overlijden van zwager Pieter Bosschaert ten behoeve van schoonzus Adriaentje Adriaanse de Lange de voogdij op zich neemt voor hun zoontje Pieter: 23 september 1712.

Een hofstede

In 1712 koopt hij een hofstede. Die kans doet zich voor bij het overlijden van Cornelis Taerlinck. Dat grijpt hij met beide handen aan. Of werkte hij al op die boerderij? Erfgenaam Samuel Taerlinck verklaart ten overstaan van schout Pieter Brassier te Koudekerke dat hij “de geheele hofstede”: huis, schuur, stallen, bakkeet en boomgaard met het bijbehorende land in volle eigendom overdraagt aan “Jacob Suijrmont”. Waar bevond zich de hofstede, waar lag het land?

De akte is er helder over. De hofstede bevond zich in “Coukke” met zo’n 8 gemeten zaailand

en 11 gemeten weiland in het “Oostmolen bloq”. Dat blok heette naar de oude molen die op de plaats van dit huis stond. De eigenaars gaven ons royale toestemming er foto’s van te maken. Je ziet nog dat de oude molen hoger stond dan de omgeving om zoveel mogelijk wind te vangen. De oude is omgewaaid, de nieuwe molen is aan de overkant van de weg gebouwd en staat er nog. Rechts langs dit huis, dat Molenwal heet en de oorspronkelijke molensteen nog heeft met het jaartal voor de voordeur, loopt de oude weg naar Middelburg

(nu doodlopend weggetje). Rechts van die oude weg heeft Jacob zijn ‘molenbloq’ gehad.

Een ander deel van het gekochte land lag in het “duijvenkeeten bloq” van Oost-Souburg: ong. 3 gemeten zaailand en 5 gemeten weiland; totaal kreeg hij 27 gemeten met enkele roeden land in bezit. Zijn nadruk lag dus op veeteelt, al deed hij ook aan akkerbouw.

De erven Taerlinck beklinden de koop met Jacob op 17 februari 1712. Kan Jacob dat betalen? Jazeker: op krediet. Hij leent 500 vlaamse pond van Pieter Wisse op voorwaarde dat hij het een jaar na dato zal terugbetalen op straffe van interest over de jaren dat hij nalatig is. Het is geen probleem: 3 december 1715 legt hij 500 pond vlaams op tafel, noteert schout Brassier.

Naderhand verklaart diens weduwe Leuntje Brassier dat “Jacob Suijrmont” de schuld inderdaad tijdig aan Pieter Wisse voldeed. Daarom schrapte zij 6 oktober 1722 de overeenkomst uit de boeken. Beter gezegd: gelukkig scheurde ze de bladzijden niet weg. Ze kraste de tekst van de folio’s

door, zodat we het nog kunnen navertellen! Anders gezegd, Jacob III werd een vermogend man. Wie was Leuntje Brassier? Ja, een verwant aan schout Pieter Brassier te Koudekerke. Wat had zij met die schuldakte te maken? Mengde een vrouw zich in mannenzaken? Dat raadsel zien we later in de boeken opgelost! We letten eerst op het gezin van Jacob.

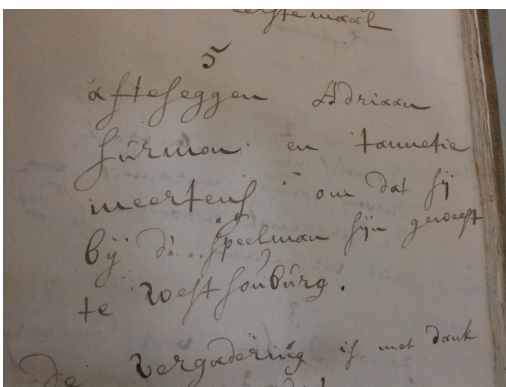
Gezinsleven

Na Adriaan (1699) en Anna (1709) krijgen *Jacob en Sijntje* nog twee kinderen in Koudekerke: Tanneke (1710), genoemd naar oma Sisau, en Jacoba (1712). Bij de doop van Tanneke is zwager Pieter Bosschaert getuige. Ook bij Jacoba zijn er geen Suurmonds aanwezig. We vermoeden dat vader Jacob II en moeder Anne de le Haye zijn overleden. Van Madeleine Surmon of kinderen Veau is hier overigens ook geen spoor!

Uiteraard was er verdriet in het gezin. Ma Cijntje Adriaense de Lange overlijdt 20 november 1720 te Koudekerke. Vermoedelijk zijn twee kinderen jong overleden. Voor de zekerstelling van zijn wezen gaat Jacob III naar Vlissingen. Daar bezoekt hij de weeskamer. Koudekerke valt namelijk onder de Vlissingse vierschaar: 29 augustus 1721 staat Jacob voor de heren. Hij, Jacob "Zuijrmont" verklaart onder meer in het bijzijn van Jan Jongepier uit Zoutelande, zwager en oom van moederszijde, dat hij *Adriaan* (22 jaar) en *Anna* (12 jaar) een startkapitaaltje van 50 carolus gulden zal meegeven bij 'mondigheid' of bij hun huwelijk. Jan Jongepier zal getrouwd zijn met een dochter van Guillaem de Lange en is waarschijnlijk een belangrijk man: schout/schepen van "Soutelande". Familie Adriaense Guillaems de Lange verkeert dus niet in de kring der armen.

Zorgvuldig laat Jacob vastleggen dat dit geldbedrag gedeeld zal worden indien beide kinderen op dat moment leven. Bij overlijden van de één, zal de ander het hele bedrag erven. Het laat zien dat alleen zijn oudste zoon en dochter nog leefden en dat Jacob wat kon (uit-)delen. Hij rekent daarvoor niet in vlaamse pond, maar in harde Zeeuwse guldens. Ongetwijfeld waren de munten in Middelburg geslagen. Ieder gewest had immers zijn munt(waarde) en muntmeester!

Een vraagje komt tegelijk bij ons op: Miste Adriaan zijn moeder? Adriaan wordt ouder, gaat zijn eigen weg en botst op tegen het beleid van de kerkenraad. Daar doet hij als 20-jarige belijdenis: 25 februari 1720. De raad kan hem erop aanspreken. Zijn moeder maakt zijn publieke professie nog net mee. Krijgt hij wilde haren na het overlijden van zijn moeder? De raad roept hem namelijk 24 februari 1726 ter verantwoording. Wat spookt hij uit?

Adriaan

De kerkenraad schrijft 24 februari 1726 op wat er is gebeurd. Dat is niet mis in de ogen van de ouderlingen! Hij is namelijk met een meisje, Tannetie Meertens, "naer de speelman" geweest! Wat was dat voor iemand? Wel, een 'speelman' was een entertainer die van kroeg naar kroeg trok om jongeren/ouderen met muziek, liedjes en dansen te vermaken. 'Spelen' was, zo onthult het Middelnederlands Woordenboek: 'een muziekinstrument bespelen, een voorstelling geven'. In de ogen van de kerkenraad stond het gelijk met 'vrijheid en blijheid, uitbundigheid en seksuele uitspatting'.

Adriaan trotseert het kerkenraadverzoek bij herhaling: 2 maart en 27 mei weigert hij voor de kerkenraad te verschijnen. Dringt zijn vader er niet op aan dat hij naar de ouderlingen moet? Of weet vader Jacob nergens van. Dat vermoeden we. Trouwens Tannetie Meertens weigert evenzeer!

Uiteindelijk geeft Adriaan zich 1 juni 1726 gewonnen. Hij verschijnt voor de Koudekerkse ouderlingen en betuigt leedwezen over zijn begane misstap.

Overigens ging het gerucht dat ene Adriaen Adriaense (was het familie van moeder Cijntje?) enige keren bij afwezigheid van zijn eigen dochter zich vergrepen heeft aan Tannetie Meertens. Adriaen wordt daarvan niet verdacht. Tannetie komt nog steeds niet bij de kerkenraad: noch op 24 november 1726 noch op 23 februari 1727. Pas 1 maart 1727 betoont zij de ouderlingen spijt voor haar gang naar de speelman en voor een 'vroeg kint'. Daarmee is de begane misstap afgedaan. Misschien mist Adriaan toch vrouwelijk, vrolijk gezelschap. Dat vindt hij bij *Jacomijntje Roelse* te Grijpskerke. Bijna 30 jaar oud: 1 oktober 1730, trouwt hij. Vader Jacob III is intussen naar Gapinge verhuisd.

In Gapinge

Leerde *Jacob III* na het overlijden van *Cijntje Adriaense de Lange* een andere vrouw kennen? Jammer dat er geen huwelijksakten van gewone mensen geschreven zijn. Huwelijk was immers geen onderhandse aangelegenheid?

We zien nu twee dingen gebeuren. Jacob III doet zijn hofstede in Koudekerke van de hand, met al het bijbehorende land en we vinden hem ineens in Gapinge, althans in 1728. We tasten nog in het duister waar het gaat om de datum waarop Jacob III is verhuisd. Kennelijk was hij weinig gehecht aan Koudekerke. Opmerkelijk is het overigens dat hij zich in dorpen bewoog waar nazaten ook later een woning en werk vonden! Dus wanneer verhuisde hij en waarom? We trekken het zoveel mogelijk na. En ja, in 2015 vonden we eindelijk het antwoord.

Adriaan is in 1726 in Koudekerke. Dat zeggen kerkenraadsnotulen immers! Hij verschijnt niet bij de ouderlingen, maar woont er nog. Of is hij misschien niet steeds in het dorp aanwezig en heeft hij intussen *Jacomijntje Roelse* te Grijpskerke gevonden? En: woont zijn vader Jacob III er in 1726 nog? Nee zeker niet. In 1725 blijkt hij in Gapinge te wonen. In 1722, dus vrij kort na *Sijntjes* overlijden verkoopt Jacob zijn hofstede. Aan wie?

In een boek met transporten: overdrachten van eigendom, vinden we gelukkig de koper of koopster, 'Leunke Brasser' namelijk. Haar naam kwamen we eerder tegen! Zij is de weduwe van Pieter Wisse in Koudekerke van wie Jacob 500 pond heeft geleend en ze is familie van de overleden schout Pieter Brasser. Kennelijk verkeert onze Jacob III in goede kringen!

Dat is geen wonder. Hij heeft een mooie hofstede. Jammer genoeg staat er bij de verkoop geen bedrag vermeld van zijn hofstede in het "Oostmeulen blocq", noch van zijn land in het duivekeeten blok van Oost-Souburg. Wel ging om precies dezelfde boerderij en hetzelfde land dat hij eerder in 1712 van erven Taerlinck had gekocht. Het zal hem vast geen windeieren gelegd hebben.

Waarom verkocht hij het? Verhuisde hij al in 1722 naar Gapinge? Gaat Adriaan op zichzelf wonen? Straks zien we Adriaan molenaar worden in Grijpskerke. Hield vader Jacobs verhuizing verband met een tweede huwelijk? Dat is zeer waarschijnlijk!

De rechterlijke archivalia van Zeeland lichten in verband met nalatenschappen een tipje van de sluier op. We horen erfgenamen in Gapinge klagen aan het adres van onze Jacob III. Hij blijkt in een boerderij te Gapinge te wonen. Zo ontdekken we Jacob III in Gapinge! Zijn de desbetreffende erfgenamen soms bang dat Jacob III hun familie-erfgoed zal misbruiken? Het ligt wat ingewikkeld en vergt een ietwat uitvoerige uitleg. Wat weten we?

Jacob hertrouwd

Het gaat allereerst om erfgenamen van Cornelis Onderdijk en zijn vrouw 'Johanna Adriaense Welsoet'. Deze zagen dat *Jacob Surmon en Mayken Lourens* in 1727 hun intrek genomen hadden (wanneer?) in het huis van hun moeder (weduwe) Johanna Adriaense te Gapinge. Dat doen we eerst even uit de doeken. Want zo krijgen we tegelijk een kijkje in de levenshouding van Jacob III en de verhoudingen in het dorp Gapinge. Daarna letten we wat scherper op het tweede huwelijk van Jacob met (ook al weduwe) Maeijke Lourens.

Johanna Adriaense bleef in 1710 als weduwe van Cornelis Welsoet achter. Zij wist zich wel te redden want ze kocht toen een hofstede en land. Dat werd uiteindelijk de nieuwe boerderij van onze Jacob.

Daarom nu de precieze locatie daarvan. Ten zuiden en westen van het land en de boerderij liep 's Heerenweg, naar het noorden keek je uit op de vliedberg van de Gapingse ambachtsvrouw die het 'Hof te Gapinge' bewoonde. Rechts op de foto stond de boerderij en

links kijk je naar het noorden naar de vliedheuvel. Op de plek rechts stond de boerderij. Daarover dus straks meer!

Johanna Adriaense, weduwe van Cornelis Welsoet die schepen was van Gapinge, trouwt dus met Cornelis Onderdijk. Hij heeft in 1722 als weduwnaar te Kats op Noord-Beveland gesolliciteerd naar het beroep van schoolmeester, koster en voorzanger te Gapinge. In 1724 is hij inderdaad aangenomen als opvolger van de overleden meester Cornelis Welsoet.

In 1727 ontstaat er tumult in het dorp. Want meester Onderdijk, intussen genomineerd als diaken, zocht als gehuwd man regelmatig omgang met de vrouw van molenaar Abraham Watervliet: Centina Maertens. Hij werd betrapt in zijn stiekeme gang naar Centina door haar buurman. Eerst trachtte hij zijn bezoeken te ontkennen, uiteindelijk viel meester Cornelis door de mand. Het hele verhaal staat breed en smakelijk beschreven in de notulen van de Gapingse kerkenraad. Molenaar Watervliet was nog maar pas, in 1724, getrouwd met Centina. Maar hij bleek haar te mishandelen.

Meester Onderdijk werd om zijn wangedrag in maart 1727 geschorst. Hij moest vertrekken en verhuisde naar Middelburg. Zijn vrouw Johanna Adriaense overleed in 1727.

In die tijd trokken haar aangetrouwde schoonzus Maeijken Louwers, weduwe van Johannes Welsoet, en onze Jakob in het (leeggevalen?) huis van Johanna Adriaense-Onderdijk, eerder weduwe van meester Cornelis Welsoet.

Maeijken Lourens was Johanna's schoonzus geworden door het huwelijk met de broer van meester Cornelis: Johannes Welsoet. Na Johannes' overlijden bleef Maeijken in 1710 achter met twee kinderen: de 10-jarige Maeijken en zoontje Cornelis van 10 jaar. In "Jacob Zuermond" vond zij dus haar tweede man. Als gehuwden betrokken ze de boerderij van schoonzus Johanna te Gapinge.

Zoals gezegd, de erven van Johanna Onderdijk-Welsoet zagen dat met lede ogen aan. Zij gingen naar de schout van Gapinge 24 januari 1728 om hun probleem aan te kaarten. Op hun verzoek legden schout en schepenen te Gapinge vast, dat alles wat zich in het huis, schuur, stallen, bakkeet en boomgaard bevond rechtens hen toebehoorde als erfgenamen van de boerderij en dat zij al dat

goed te allen tijde konden “allegeren”, konden opeisen. Het werd op 28 februari 1728 nog eens bekrachtigd. Ook de ontvanger van de ambachtsvrouw van ‘Gapinge, Veere en Sandyck’ kreeg de opdracht om vast te leggen dat “Jacob Surmont” alle huispenningen voor het huis, schuur, stallingen, bakkeet, voor “hoveniering en boomgaard” nu en komende tijd diende te betalen.

Anders gezegd, hierdoor weten we dat Jacob in ieder geval sinds 1727 in Gapinge woonde en het huis van de overleden Johanna Adriaense (Onderdijk-)Weldoet pachtte.

De boerderij is helaas afgebroken of in het water verdwenen. Maar de locatie hebben we op de foto aangewezen. In de werkelijkheid kun je de plek ook vinden. Wie vanuit de kerk van Gapinge de richting van Veere kiest, ziet meteen links het weggetje met de naam: Vriezenveenseweg. Volg je dat ongeveer 500 meter, dan zie je rechts achter in het veld de tweede vliedberg van Gapinge. De andere staat in de richting van Schellach. Voordat je dan de volgende kruising neemt, waar je zicht hebt op het Hof van Gapinge, dan sta je op de plek waar *Jacob III* zijn laatste levensjaren doorbracht met *Maeijken Louwers* en pleegkind *Janna Watervliet*!

Rijd je door, dan zie je de Gapingse dreef, voorheen ‘s Heeren weg die om het middeleeuwse ‘Hof van Gapinge’ liep met de tuin, akkers en boomgaard. Dit hof was destijds van Jacoba van Beieren en van latere WIC-bewindhebber Abraham Bischoep. Voor de ingang vind je vandaag een plaquette!

Het verhaal krijgt een staartje. Molenaar Watervliet blijft zich misdragen en komt in het gevang, de gevangenispoort te Veere terecht. Wat moet er van dochtertje Janna Watervliet terecht komen?

De kerkenraad ontfermt zich over haar in september 1727, verhalen de notulen. Kerkleden kunnen op kaartjes inschrijven voor haar verzorging. Dat hield in dat men Janna bij zich moest houden, haar kleren moest “stoppen, naaien, wasschen en wringen”, haar “schoenen lappen en schoenlappelt zelf bekostigen”. Voorts behelsde het dat men haar “in de winter twee maanden naar de diaconijschool” moest laten gaan.

Wie schrijft erop in? Inderdaad, onder meer Jacob III, voor het laagste bedrag. Dat was nodig voor verzorging en opvoeding tot de tijd van haar “bemondigheid”. Hem werd de zorg gegund totdat ze op 8 mei 1738 meerderjarig werd verklaard. Dat maakt Jacob niet mee. Hij is dan overleden.

Waarom ging hij er wonen? Trok hem in 1727 de boomgaard te Gapinge? De ontvanger van belastingen sprak specifiek over een tuinderij en boomgaard! Over dat laatste beschikte hij, naast zaai- en weiland, ook in Koudekerke. Mogelijk was hij het liefst een tuinder! En destijds kon je dan in Gapinge goed terecht! Maar hij deed meer.

Schutter

In 1730 kreeg hij er een baantje bij. Voor de Oostwatering stelde de dijkgraaf hem aan tot “schutter”. Walcheren was verdeeld in een aantal watering en schutters zorgden in de praktijk voor het water- en dijkbeheer.

De Oostwatering omvatte onder meer Veere en Gapinge. Voor elke watering waren telkenjare twee schutters nodig. Zij hadden tot taak ervoor te zorgen dat losgeslagen koeien en verwilderd vee de duinen niet zouden beschadigen. Deze moesten gevangen worden. Verwilderde en uitgebroken koeien en ander vee moesten ook van dijken en wateroevers worden weggehouden. Daardoor kon de oostwatering onbeschadigd en veilig blijven. Een schutter was dus beschermer van afwateringen. De kosten werden opgehoest door belanghebbende boeren. Die belasting heette ‘geschoot’ (vanwege het schutten van water), meestal bedroeg het vier vlaamse ponden per jaar per gemet. Schutter was een mooi en respectabel bijbaantje.

Dat Jacob Surmont er in 1730 en 1731 voor gevraagd werd, zegt veel: hij genoot vertrouwen. Het sluit aan bij zijn verhuizing naar Gapinge. Dat zal op z'n laatst in 1727 hebben plaatsgevonden. Nog in 1732 trad hij als schutter op in een proces over een insolvente boedel. Schout Johan Willem Hekelbeke, schepen "Bartel Douljé, Jannis Bliet en Jacob Surmon" deden 30 april 1732 een rechterlijke uitspraak waaraan de erfgenamen gebonden waren. De erven behoorden uit de erfenis nog schulden te voldoen. Intussen was weduwnaar Jacob hertrouwd met Mayken Laurens.

Fruitteler Jacob?

Zijn tweede vrouw leren wij achteraf kennen: als weduwe. Hoe kwamen we er achter dat Jacob III verbonden was met de familie Welsoet? Wel, de aanhouder wint. Dat lasen we uiteindelijk in schepenboeken van Gapinge. Daarin staat beschreven hoezeer het woonbezit van Jacob Surmont werd betwist, zwaar zelfs! Daarbij kwamen we Mayken tegen, namelijk in januari 1737. Het werd duidelijk.

Jacob was in Gapinge fruitteler geworden. Misschien had hij een goede fruitoogst achter de rug. Zelf kon hij de vrucht niet meer plukken. We nemen aan dat hij het fruit had verkocht, maar het lag nog opgeslagen in zijn gepachte huis.

Jan de Smith en Jan Matthijs Haluin begonnen een proces om het fruit ten overstaan van de schout van Gapinge. Ze legden beslag, "arrest", op "alle soo d' appelen en frueyten als berustende zijn ten huijse van Mayken Laurens wed^e. Jacob Surmon": 13 januari 1737.

Onze conclusie is dat Jacob kort daarvoor was overleden, eind 1736. De fruitoogst was geplukt en binnengehaald. Het zal een goede oogst zijn geweest.

Want niet alleen Jan de Smith en Jan Mathijs Halluin hadden er "disputen en differenten" over. Bartel Peere, "woonagtig onder de heerlijkheit Schellagh", claimde de appels en ander fruit ook: 23 januari 1737. Zelfs meldde zich 26 januari 1736 nog een andere eiser: Jean Baptis Castel. Hij trad daarin op namens zijn moeder Margrieta Jeanne de Tombre, wed^e. woonagtig in Brigdamme. De laatste eisers, Peere en Castel, vingen bot. Ze waren te laat. Misschien zagen Jan de Smith en Jan Mathijs Halluin de bui hangen: 20 januari 1737 kwamen zij tot een akkoord. Voor de schout en schepenen sloten ze een "verdrag": Jan de Smith werd de eigenaar van de "appelen en andere frueyten", maar moest daarvoor wel alle proceskosten betalen. Jan Mathijs Haluin zag van de oogst af. Jan de Smith kon zich zodoende rijk weten met de vrucht van het werk van Jacob III. Zo zijn we aan het eind van het bewogen leven van onze in Frankrijk geboren Jacques III.

Afgesloten augustus 2014

Leendert J. Jooose